

doživele spremembe, tako glede namena kot načina izdelovanja. Avtorica meni, da spadajo pisanice med izdelke domače obrti, ki jih kupujejo turisti, izseljenci. Osnovni namen - ohranjanje pisanic - se ni spremenil, vsebina pa se zaradi sodobnega načina življenja vsekakor spreminja. Zato jih je treba (o)vrednotiti in sprejemati tudi s sedanjimi merili.

V zadnjem poglavju, ki je namesto povzetka, nas avtorica seznanja s svojimi izkušnjami pri spoznavanju in vrednotenju pisanic. Obenem spregovori tudi o namenu, ki naj bi ga imela knjižica, ta pa je predvsem v tem, kako približati "etnološko delo čim širšemu krogu ljudi" (str. 31). Na koncu so navedene

še najbolj znane izdelovalke pisanic, katerih izdelke hrani Belokranjski muzej. Avtorica nas opozarja tudi na dejstvo, da so na belokranjskem območju izdelovanje pisanic ohranjali predvsem v okolici Metlike in Adlešičev. V zvezi s tem se mi zastavlja vprašanje, zakaj se je izdelovanje pisanic ohranilo ravno na teh dveh območjih.

Knjižica je opremljena še z barvnimi fotografijami pisanic, ki so različno pobarvane, na njih pa so raznovrstni motivi. Dodane so še fotografije z velikonočnega žegna v Metliki leta 1985 in njeni okolici leta 1935. Na koncu je še dodan povzetek v angleščini.

Marko Terseglav

LJILJANA MARKS, VEKIVEČNI ZAGREB. ZAGREBAČKE PRIČE I PREDAJE.

**Biblioteka Posebno izdanje,
AGM Zagreb, 1994,
173 str.**

Vsako mesto ima svojo zgodovino. Zapisana je v arhivskih listinah in v dokumentih. Poleg tega pa vsako mesto živi tudi v pripovedkah oziroma v ustnem izročilu meščanov, okolčanov ali celega naroda. Ustna zgodovina je morda res manj zanesljiva, zato pa ni nič manj zanimiva in strokovno povedna. Zgodovinske in življenjske celovitosti nekega mesta si ni mogoče misliti brez ustne tradicije. Tega dejstva se je zavedala zagrebaška folkloristka Ljiljana Marks. V knjigi je zbrala 87 pripovedk in zgodbic o Zagrebu, o njegovih ljudeh, dogodkih in zanimivostih. Skozi ljudsko oz. ustno pripovedništvo nam odkriva življenje Zagreba nekdanj in danes. Avtorica se zaveda - in to tudi napiše v predgovoru - da zgodovina ni le naša preteklost, ampak je del uganke o nas samih. Zaradi tega preučevanje preteklosti ni le poskus obnavljanja in razlaganja že mrtve legende, ampak je sledenje strastem, hrepenenjem in mislim, ki nas vedno prevzemajo. Kaj se sploh dogaja z nami, nam avtorica pokaže na primeru Zagreba, kot se kaže v ustnem pripovedništvu. "Zgodbice" o Zagrebu je avtorica črpala iz starejših tiskanih virov, večji del pa iz inštitutskega (pisanega ali posnetega) gradiva zadnjih petdeset let. Poleg gradiva, ki so ga zapisali avtoričini starejši kolegi, ga je nekaj prispevala še sama, ko je zgodbice zapisovala "v živo". Avtorica razume Zagreb, njegove ulice in trge, kot žive ljudske tribune, ki "razglašajo" šege, svečane ali vsakdanje besedne rituale meščanov. Ti poznajo raznovrstne zgodbe, "glasove" in tudi "popolnoma" resnične "bla-bla" zgodbice in škandale. Iz uvodne študije izvemo, da so ob ponovni postavitvi spomenika banu Jelačiću in ponovnem usposobljanju vodnjaka Manduševac med ljudmi spet zaživele stare pripovedi o banu, pa tudi o Manduševcu. Knjigo sestavljajo pripovedi o nastanku Zagreba, o njegovem imenu, o pomembnejših zgradbah, spomenikih, cerkvah in zgodbe o vladarjih in meščanih. Ljudsko pripovedništvo je zgodbam dodalo bogato fabulistično, zato so včasih "napete", pa spet skrivnostne in celo pravljične. Kot v vseh zgodbah so tudi v teh izredno zanimive

ljudske razlage pojavov in imen. Ob banu Jelačiću je npr. čudežno oživel že mrtvi studenec Manduševac. Jelačić je dekletu, ki je stalo poleg, zavpil: "Zagrabi (vodo), Manda!" In od takrat se mesto imenuje Zagreb, vodnjak pa Manduševac.

Zagrebaške pripovedke nas utrdijo v prepričanju, da je vsako mesto "knjiga besedil" že samo po sebi, s svojim pripovednim repertoarjem in s tisočeri načini komunikacije. Pretekla folkloristika in etnologija se tega dejstva nista dovolj zavedali,

zato se nista posebej zanimali za mestne zgodbe, ampak sta se posvečali podeželskemu okolju in ljudem. Etnologi zagrebškega Inštituta za etnologijo in folkloristiko danes posvečajo mestni problematiki veliko pozornost, kar zlasti velja za raziskovalce t. i. socialne kulture. Zdaj pa se jim je pridružila še folkloristka Ljiljana Marks, ki z objavo dela iz urbane folklore stopa po stopinjah svoje predhodnice Maje Bošković-Stulli.

Knjižica je svojevrstna "monografija" Zagreba, hkrati pa tudi samosvoj spomenik temu mestu, ki danes spet dobiva veljavo

hrvaške politične in kulturne "osrediščenosti" in samozavesti.

Ob branju te imenitne in posrečene knjižice so se mi neprestano porajala vprašanja o ustreznem ustnem izročilu o Ljubljani: Koliko ga je? Kje je? Koliko je zbranega? In končno, kdaj bomo lahko spoznali Ljubljano in njeno življenje iz ljudskih pripovedi, anekdot, zgodbic itd.? Le kako daleč smo še do folkloristične "podobe" Ljubljane oziroma, kdaj bomo dobili v Ljubljani tako branje, kot ga je za Zagreb pripravila Ljiljana Marks?

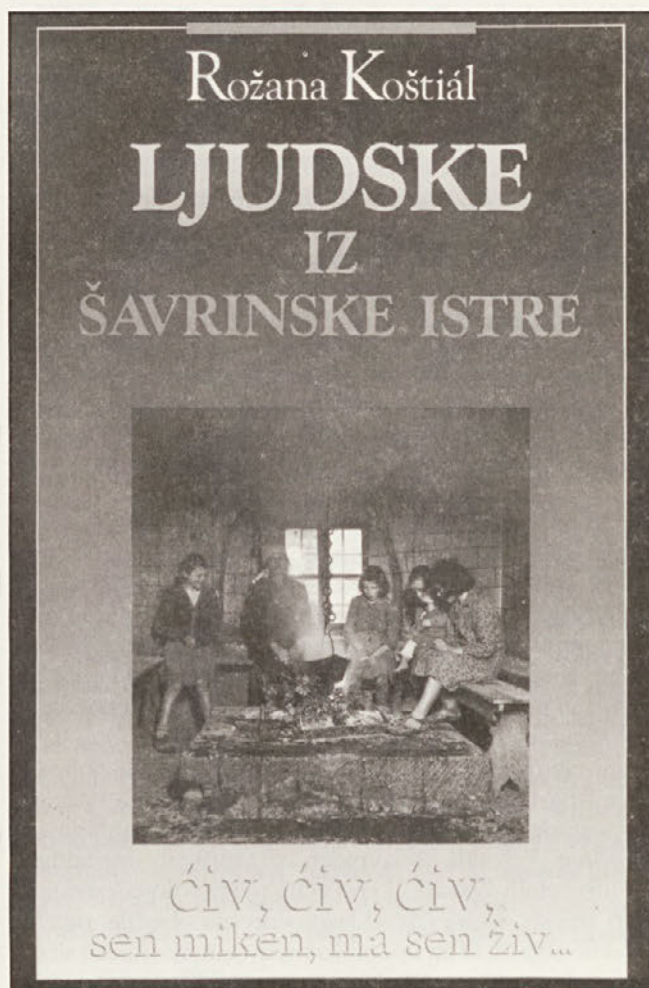
Marko Terseglav

ROŽANA KOŠTIAL, LJUDSKE IZ ŠAVRINSKE ISTRE. (ĆIV, ĆIV, ĆIV, SEN MIKEN MA SEN ŽIV...)

Založba Devin, Trst 1996,
158 str.

Pregled ljubiteljskih zbirk ljudskih pesmi nam pokaže, da je v njih izredno malo gradiva iz slovenske Istre. Zato se je vedno pojavljalo vprašanje, ali je to le naključje ali pa je ljudsko pesništvo v Primorju "pozabljeno" in ga ni več. Knjiga Rožane Koštial nam daje nedvoumen odgovor: ljudsko pesništvo v slovenski Istri je še zelo živo in bogato, ni izumrlo, pač pa smo zbiralci največkrat pozabili na to območje, ki v centralistični slovenski zavesti obstaja le kot vikendaška destinacija poletnega preseljevanja k morju, k njegovim plažam in mestom. Vse, kar je le malo oddaljeno od obalne ceste, pa celincu še vedno ostaja *terra incognita*; vasi, trgi, mesteca s svojim vsakdanjim in prazničnim življenjem, s svojo pojočo govorico, mediteranskim temperamentom in s specifično kulturo okolja, ki je iz avta ne vidimo in ne občutimo, čeprav jo kar "razganja" od živosti, samosvojesti in tudi od samozavesti. Knjiga Ljudske iz šavrinske Istre podira vse naše dvome in predsodke, postavlja stvari na svoje pravo mesto, z njo pa Rožana Koštial demantira možne pomisleke o zaspanosti "provinc". Nasprotno, s knjigo dobiva Istra svojo nesporno legitimiteto v celotnem slovenskem kulturnem in duhovnem prostoru in v naši etnološki zavesti. Zbirka prinaša 263 enot; med njimi prevladujejo pesmi, je pa še nekaj ugank in izševalnic. Če ob tem vemo še to, da v zbirki ni vsega gradiva, ki ga je v zadnjih 30-tih letih zapisala ali posnela avtorica, potem se nam Istra pokaže v novi luči, saj gre za spoštovanja vredno gradivo tako kvantitativno kot kvalitativno. Razveseljuje še dejstvo, da se domačini sami zavedajo svojega kulturnega bogastva in da niso več pripravljene čakati na "profesionalce", da bi jim to kulturno bogastvo zbrali in objavili, ampak to delajo sami. Posebej velja še za gospo Koštial, da ima njeno ljubiteljsko delo vse obrise zavzete strokovnosti, ki jo odseva tudi knjiga. Strokovnost se kaže v natančnem zapisovanju besedil, v opombah k posameznim pesmim, v slovarčku manj znanih narečnih izrazov, v popolnih podatkih o informatorjih oz. pevcih in njihovem seznamu.

Pesmi v knjigi so razdeljene na več vsebinskih sklopov.

Najprej so predstavljene otroške oz. *utruče* pesmi. (Poleg knjižnega uporablja avtorica še narečno poimenovanje naslovov posameznih pesemskih sklopov.) Tem sledijo zabavljivke ali *prfrknjene* - narobe obrnjene pesmi (zmerjavke, šal-jive, "začinjene" oz. *peverâne*), ki imajo večinoma prigodniški značaj. Razumljivo je, da najobsežnejši razdelek predstavljajo ljubezenske oz. *zalučljene*, vse od otožnih